

Zakaj je feminizem zamenjal postfeminizem?

Tisti, ki smo že pred dobrim desetletjem jasno napovedali zaton feminizma oz. prelevitev v nekakšen post-feminizem, če že ne kar anti-feminizem, tudi v Sloveniji, v teh časih zgolj spremljamo uresničevanje napovedi. Kadar kdo kaj napoveduje, svojo legitimnost napovedi navadno utemeljuje z določeno teorijo oz. teoretskimi koncepti. Napoved zatona feminizma je bila relativno enostavna, saj je bila z določenega teoretskega vidika logična. Res pa je, da je kompleksnost feminizma kot družbene ideologije vsaj tako zapletena, kolikor je zapleten človekov duševni aparat in celoten družbeni konglomerat. Mozaik uvida namreč ne more jasno pokazati, kam se obračajo družbeni tokovi na področju konstrukcije spolnih razlik, saj tovrstna "spoznanja" nikoli ne držijo kot pribita. Imajo zgolj mnenjsko poreklo. Prav spoznavni skepticizem je na področju družboslovja in humanistike spremljajoči oz. konstitutivni element mnogih spoznavnih procesov na področju družboslovja in humanistike.

Tezam radikalnih feministk, ki bodo vselej trdile, da feminizem nikoli ne bo zamrl, je torej nemogoče oporekati. Vendarle pa lahko rečemo, da je splošni

Roman Vodeb FETIŠIZACIJA ŽENSKÉ RITKE

V zadnjih letih se je v Sloveniji skozi različne oglaševalske kampanije kar precej smelih kreativnih direktorjev različnih oglaševalskih podjetij lotilo ženskih zadnjic oz. ritk, kot jim ljubkovalno rečemo, kot sredstva za propagando nakupa določenega proizvoda ali storitve. Najprej so nas "zadele" ritke v tangleh na velikih jumbo

plakatih, češ, "vsaka ima svoj faktor". Kaj so reklamirale, niti ni pomembno (verjetno je šlo za kakšno zaščitno sončno kremo). Znano pa je, da so moški plakat oz. spekter ritk izjemno odobraval. (Feministke so se seveda zelo jezile.) Žensko ritko so nato izkoriščali v različnih oglaševalskih akcijah za razno-razne anti-celulitne kreme, hišne shuševalne trenažerje in nenazadnje tudi za propagiranje ležišče dormeo, latex in posteljnega

konsenz na področju ženskih študij in feministične "teorije"¹ obrnjen k tezi, da je obdobje feminizma zamenjalo obdobje postfeminizma. Stanje na področju družbenih relacij med spoloma se je, vsaj v Sloveniji, ustalilo na neki paradigmi, ki jo teoretiki imenujejo postfeministična družbena paradigma. To, za feministke neljubo dejstvo, bo feminizem moral pogoltniti. Pričakujemo pa lahko določene "povračilne ukrepe" klasične feministične ideologije, ki bo postfeministično paradigmo (kot družbeno-politični projekt) skušala obrniti čim bolj usklajeno z osnovnimi tezam (radikalnega)² feminizma in kultnih avtorice "stare" feministične šole. V prvi vrsti mislimo na Simone de Beauvoir, Juliet Mitchell, Luce Irigaray, Jacqueline Rose, Judith Butler, Shoshano Felman, Rosalin Coward, Joan Riviere, Donno Haraway ...

Feministične avtorice se nagibajo k tezi o zatonu feminizma kot produktu Američanov oz. njihove konzervativne republikanske politična struje, ki je prišla na oblast v 90-ih letih prejšnjega stoletja s predsednikom Bushem (I.). Feministične študije so se (in se še vedno) nagibajo k tezi, da je postfeminizem produkt kulturne vojne.³ Ali je njihovo prepričanje pravilno oz. sploh legitimno, je seveda veliko vprašanje, na katerega še tako pametni filozofi oz. teoretiki ideoloških mehanizmov nikoli ne bodo našli odgovora. Pa ne zato, ker bi bili premalo pametni ali da se problema ne bi znali lotiti s pravimi metodami in

¹ Besedo "teorija" smo dali pod narekovaj zato, ker feminizem kod družbeno gibanje in ideologija besedo "teorija" zlorablja. Res je, da je v feminističnih oz. ženskih študijah spolov vendarle nekaj (čiste) teorije. Toda večino "teorije" predstavlja ideologija feminizma, ki se jasno bori za "nekaj", za neke ideje. Večinoma torej ne gre za feministično teorijo, pač pa za feministično ideologijo.

² Pojem "radikalnega" feminizma ima v feministični teoriji sicer posebno mesto. V našem diskurzu pa pojem "radikalnega" poudarja "feminističnost feminizma": feminizem je kot družbeno gibanje radikalen že v osnovi, v svojem esencialnem momentu.

³ Glej uvodnik Ksenje H. Vidmar: Ženski žanri – feministična kultura?, Delta, št. 1–2/2003 (str. 5).

vložka hitoflex. Na svoj račun so končno prišli fotografi, ki se verjetno že vse od svojih pionirskih začetkov občasno s svojim objektivom poigravajo z ženskimi ritkami – verjetno bolj iz čistega hobija oz. užitka kot pa po naročilu kakega novinarja ali uredništva. Vsa ta galama okrog ženskih ritk je uredništvo nekega našega časopisa prepričala, da je celo pokukalo v nemški Der spiegel.

Očitno je o tej "božji stvaritvi" vredno kaj pametnega napisati. Ker

se ve, da je ponavadi znanost tista, ki "zamaši praznino v manku smisla", kot bi se filozofsko reklo, so se nemški novinarji ob tematizaciji ženske ritke zatekli celo k znanstvenikom – konkretnije, h kulturni sociologinji Ingelore Ebberfeld. Malo je čudno, ali pa tudi ne, da se ženska loti pisanja o ženskih ritkah, za katere se ve, da "napadajo" predvsem moški pogled oz. moško poželenje. Kakorkoli že, Ebberfeldova je v svojih "znanstvenih"

koncepti, pač pa zato, ker so tovrstna spoznanja nemogoča. Kot odgovor so mogoče zgolj takšne in drugačne špekulacije oz. interpretacije in teorije. Večina feminističnih študij poenoteno trdi, da so v ozadju zatona feminizma in prelevitve v postfeminizem posledica nekih (skrbno) načrtovanih anti-feminističnih političnih projektov.⁴

Naša teza je drugačna. V argumentaciji drugačne interpretacije se bomo sklicevali na nekatere psihoanalitične koncepte, ki feminizmu že od nekdaj niso bili všeč. Freud je med humanističnimi avtoritetami ena najbolj "po tihem" osovraženih avtoritet. Njegove teorije in koncepti vselej znova feminizmu (kot ideološko-političnem gibanju) natikajo zanko okrog vratu in jo zategujejo tem bolj, kolikor feministke povzdigujejo svoj glas in tezo o neenakopravnem družbenem položaju žensk v odnosu do moških. Etiketo psihičnega patosa (ki se ga dandanes sicer ne zdravi) bi danes zlahka nadeli mnogim ženskam, ki se v svoji identitetni krizi zgledujejo po moških in prevzemajo njihove vedenjske vzorce (namesto da bi ostale pri svojih – tistih, ki jih diktira "normalna" razrešitev Ojdipovega oz. kastracijskega kompleksa).

Z relativizacijo pojma "normalnega" je feminizem celo legitimno družbeno gibanje. Feminizem je bilo celo mogoče napovedati v tistem trenutku, ko se je nakazal trend množičnega ženskega zgledovanja po moških. Konzervativni krogi, ki so imeli družbo "v šahu" vse do 20. stoletja, so se otepali "možatih" žensk oz. njenih moških atributov v njeni strukturi osebnosti. Če bi rekli, da je bilo to njihovo legitimno početje oz. legitimna bojazen, bi seveda podlegli določeni ideologiji. Da bi se izognili temu, bomo seveda rekli zgolj to, da je bojazen

⁴ Amelia Jones: *Feminizem inc.: branje "postfeminizma" v času antifeminizma*, Delta, št. 1–2/2003, (str. 9).

raziskavah, objavljenih v častniku *Sexualmedizin*, "znanstveno" razpravljala o ženskih ritkah.

No, če smo odkriti, se dandanes marsikaj deklarira kot znanost, namesto da bi se razpravljalo o teoriji, ki pa je, resnici na ljubo, res lahko znanstvena. Do sedaj nas je filozofski oz. spoznavni skepticizem naučil, da se je znanost marsikdaj pošteno zmotila. Zato je korektnije, da se družboslovno-humanističnih področij, lotevamo

teoretsko z določenimi koncepti oz. miselnimi orodji, ki se resnično spopadajo s spoznanji – tistimi spoznanji, ki jim čista oz. egzaktna znanost ne more do živega. Dandanes se namreč ve, da je nemogoče nekaj (absolutno) spoznati, da bi držalo kot pribito.

Diskurz o ženskem telesu je ena od tipičnih tem, ki jih je mogoče "obdelovati" na različne načine, z različnimi koncepti in z različnimi

moških konzervativcev zgolj logična in (teoretsko) pričakovana. Tok nezavednih misli pač misli in kalkulira po svoje. Prav nezavedno mislenje v moških glavah je tisto, ki je botrovalo odporu do feminističnega projekta, ki se je domnevno koval v glavah mnogih "amazonk". Misel oz. ideja, ki so jo (ideološko) mislili (konzervativni) moški gospodarji družbenih pozicij, se je osredotočala na kompatibilnost dveh temeljnih sistemov družbenih užitkov: (možato) moškega in (ženstveno) ženskega. Podoben, če že ne kar identičen tok nezavednih misli se mota po glavah številnih moških tudi danes. Nelagodje, ki ga mnogi moški občutijo, ko z grenkim priokusom sprejemajo liberalizacijo in demokratizacijo sedanje kulturne paradigme, temelji prav na nezavednem mislenju kompatibilnosti in sinhronosti vodilnih sistemov družbenih užitkov: moškega in ženskega.

Misel, ki žre moške, je naslednja: kako bomo pa (sublimirano) uživali Mi, Moški, če bodo One, Ženske (sublimirano) uživale v identičnih položajih, identičnih dejavnostih, identičnih situacijah. Nezavedne (moške) kalkulacije so torej odločilne, kadar je na tapeti feminizem kot družbena ideologija. Replika, češ, da gre v tem primeru za tipično ideološkost mislenja, je seveda legitimna. Toda: izstop iz ideologije je vendarle nemogoč. Feminizem, ki je kot družbeno-političen (ideološki) projekt tako neslavno propadel – vmes je seveda dobival številne pomembne bitke –, je bil skrbno načrtovan, imel je jasno (in javno) deklarirane cilje. Vendar bi postfeminizem kot paradigma nastopil tudi mimo feminizma oz.: "... *postfeminizem bi se dogodil tudi brez feminizma*".⁵ Zakaj?

Feminizem kot družbeno oz. kulturno angažirana ideološka struja se je ravno na račun svoje agresivne ideološkosti mnogim zameril. Zameril se je predvsem tistim ("konzervativnim") gospodarjem oblasti, ki so "po tihem" (beri: nezavedno)

⁵ Ksenje H. Vidmar: Uvodnik: Ženski žanri – feministična kultura?, Delta, št. 1–2/2003 (str. 5).

strategijami mišljenja oz. miselnimi orodji. Ko je pred dnevi eden od kulturnih svetovnih filozofov razpravljal o splošnih oz./in aktualnih družbenih in političnih problemih, se je v svojih izhodiščih opiral na vodilni filozofski miselni koncept – na psihoanalizo. Očitno se dandanes brez Freuda (in Lacana) ne da povedati nič pametnega oz. nič takega, kar bi imelo resen znanstveno-teoretski status. Resnici na ljubo, Lacan je v teh kontekstih bolj abstraktno-

teoretski, Freud pa znanstveno-teoretski. Oba veleuma svetovne psihoanalize sta danes po svoje getoizirana. Laična populacija se Freuda boji, Lacana pa še povoha ne. Če vemo, da je (Freudova) psihoanaliza nastala iz tihe ambicije, da bi se (končno) spoznalo, "kaj (si) ženska misli oz. si (v resnici) želi", potem je nemogoče, da psihoanaliza ne bi bila vodilna tudi v diskurzu o ženski ritki. Če nanjo prisega psihiatrija oz. klinična

vedeli, koliko je vredna ženska oz. kako visoko kotira na sistemu moških vrednot. Večno opevani stereotipi torej nikoli niso bili in ne bodo stereotipi brez razloga. Vselej je v ozadju neko nezavedno mislenje, ki kalkulira in pretehtava – tudi emancipacijo žensk kot enega temeljnih ideološko-političnih projektov feminizma. Sodba, ki se sklene v nezavednem, je torej skrbno nezavedno premisljena, nikakor ni (suhoparni) družbeni stereotip. Res pa je, da je nezavedno mislenje podvrženo tej ali oni ideologiji – izstop iz ideologije pa je, kot smo že poudarili, seveda nemogoč. Nemogoče torej je, da “stereotipi” ne bi obstajali.

Diskurz o stereotipu bi bilo potrebno razvijati v detajle – predvsem zato (in takrat), ker je feminizem poudarjal in izpostavljajal, da se ženskam marsikaj onemogoča zaradi družbenih stereotipov oz. (moških) predsodkov, da ženske določenih del ali funkcij ne morejo opravljati. Namen tega pisanja seveda ni tematiziranje konkretnih družbenih oz. moških stereotipov. Zdi pa se nam pomembno, da smo izpostavili nezavedno mislenje, ki tiči v ozadju takrat, kadar govorimo o feministično osovraženih stereotipih.

Če se vrnemo k tezi, da bi se postfeminizem zgodil, tudi če mu feminizem ne bi predhodil, bomo “poklicali na pomoč” otroke. Za ta “nizek udarec” smo se odločili zato, ker otroci – najraje pa bi izpostavili dojenčke – nikoli niso “prišli do besede”, da bi se razgovorili, kaj hočejo v zvezi s svojo mamico. Čeprav nismo vsevedi, si vendarle upamo postaviti tezo, da si otrok od svojega rojstva naprej nikakor ne želi, da njihova ljubljena mati dela kariero (tako kot oče). Trdimo torej, da: *“če bi dojenčki spregovorili, se feminizem ne bi niti pojavil niti družbeno uveljavil. Še več: izumrl bi že včeraj – seveda, če bi dojenčki predvčerajšnjim spregovorili”*. Ta “podla špekulacija”, kakor bi jo označile feministke, ima svojo legitimnost v psihoanalizi (na zdrav razum se pač ne bomo sklicevali). Otroka obvladuje načelo ugodja – tako kot vse ljudi. Toda odreči ugodje otroku na ta-

psihoanaliza, potem se spleča s psihoanalizo secirati marsikaj družbenega – takega, kar nas vse skupaj zanima. Ženske riti so zagotovo tema, ki ni več tabuizirana.

Jasno je, da ženska s tem svojim delom telesa nekaj moškemu (nezavedno) sporoča – in moški seveda to – po svoj dobri stari navadi – nezavedno “(pre)bere”. Glede na to, da se nikoli ne da natančno ugotoviti, kaj ženska nezavedno misli, jo po svoje

izdajajo njena (nezavedna) “sporočila”, izdajajo jo njene geste. Poznavanje duševnega aparata je tisto, skozi katerega je mogoče sklepati, kaj ženske sporočajo.

Če ostajamo pri ritki, je vendarle jasno, da po eni strani “nekaj” sporočajo moškemu, po drugi strani pa posredno tudi ženska – ženskam, kot seksualnim konkurentkam. Ženska postane definitivno in dokončno seksualizirana v tistem trenutku, ko

ko občutljivem mestu, kot je občutenje ljubezni s strani matere, je, preprosto rečeno, tvegano. Tvega seveda mati, ki svojega otroka neskončno ljubi – vendar očitno ne dovolj, da bi materinski užitek zamenjala z užitkom, ki ga nosijo falični atributi moške vedenjske paradigme. Dojenček oz. odrasčajoči otrok seveda rabi mater ob sebi vselej in ob vsakem trenutku. Otroku ne razume, da mora mamica tudi v službo. To, da je nekaj časa ni, bo sicer preživel. Toda kronična odsotnost matere se bo “kronično odrazila” v otrokovi psihi. Ne bomo sicer rekli, da bo otrok psihično moten, če mu bo v otroštvu manjkalo (karieristične) matere (kakršno favorizira, da ne rečemo proizvaja feministična ideologija). Z določeno gotovostjo pa lahko rečemo, in bi s to tezo verjetno soglašala tudi psihiatrična stroka, da se infantilnost vselej transferira v odraslost. Če otroku kronično manjka mati, se bo to stanje v odrasli strukturi osebnosti zagotovo odrazilo. Nočemo biti tendenciozni, toda enostarševska družina, ki je tako ljuba opcija emancipiranih žensk, in ki jo “po tihem” zagovarja feministična ideologija, proizvaja otroke, ki po eni strani nimajo “dovolj-dobre-matere”, kot bi rekel Winnicott,⁶ po drugi strani pa je odsoten tudi oče (viden je le na skopo odmerjene obroke, ki jih določi socialna služba).

Vsa ta “obrobna dejstva” so bila, po eni strani upravičeno, po drugi pa tudi ne, nalepljena feminizmu. Takšna sklepanja niso iz trte zvita, kot bi se reklo – niso “stereotipi”. Takšno nezavedno (in nelagodno) mislenje stoji v ozadju “paketa feminizma”, ki bi ga podprla marsikatera statistična ali analitična raziskava – seveda, če bi se je kdo lotil. Tako pa imamo vsi zgolj neke “neargumentirane”, spremljajoče predstave in “stereotipe” (beri: nezavedno sklepanje)...).

⁶ V podobni zvezi se na Winnicottov koncept “dovolj-dobre-matere” sklicuje tudi Lia Katarina Kompan Erzar v knjigi *Odkritje odnosa*, bF, Ljubljana 2001 (str. 59–82).

jo uzre moški. Četudi moškega (še) ni, je ženska vselej nezavedno pripravljena na njegov prihod in na njegov pogled. Njena ritka je tisti “paznik na zadnjih vratih”, ki dežura po “slepem” obzorju, kamor njene oči ne sežejo – torej za hrbtnom. Ko se moški dejansko prikaže – torej, ko se zazre v “njeno veličanstvo”, ga napade frontalno, z vso svojo prefinjeno zaobljenostjo in napetostjo. Moški postane obseden s sporočenim. Vsebinska sporočila oz. datotek nosi v

sebi na stotine kilo-bytov seksualnih sporočil. Moški jih nezavedno bere oz. jih “odpira” po diktatu njegove lastne želje – po diktatu (na)gona. Kapaciteta Jaza oz. zavesti je seveda premajhna, da bi razumela vse tisto, kar domnevno sporoča ritka oz. kar si (na)gonska želja želi. Vse, kar moški v zavesti občuti, je neizmerno ugodje ob pogledu na (lepo) žensko ritko. Če je ta mično zavita v oprijeta oblačila, oplemenitena s tangicami, je mera

Postfeminizem, ki je, kot družbena ideologija, v zadnjih letih dobil krila tudi v našem kulturnem trenutku, pa je po eni strani precej bolj prijazen do otrok, do moških in predvsem do ženske (nezavedne) želje. Prav (nezavedna) želja, za katero vemo, da je seksualna, je v postfeministični paradigmi dobila krila. Ženska "sme" oz. "mora" biti seksualna in falična hkrati, kar sicer predstavlja svojevrsten paradoks. Gre namreč za mešanje (in prepletanje) dveh temeljnih vedenjskih vzorcev: falično-moškega in ženstveno (oz. narcistično) ženskega, ki načeloma nista tako kompatibilna kot se zdita na prvi pogled. Nihanje oz. vzporedno "furanje" obeh tipov vedenjskih vzorcev proizvaja določen "tepeže" obeh vedenjskih vzorcev, katerih produkt se zagotovo neke odrazi – vsaj na treh frontah.

Preprosto rečeno, bi ta produkt znal predstavljati (kronično) nezadovoljstvo, če že ne kar depresijo, nad katero tarnajo (pre)nekateri (preobremenjeni) "moderne žene". Po drugi strani so "po tihem" (beri: nezavedno) nezadovoljni seveda (zopet) moški, ki jih ženske premagujejo v njihovi lastni igri: tekmovanju, da ne rečemo "družbenem kurčenju" (beri: bahanju s faličnimi dejanji). Kako se bo ta refleksija (v obliki nelagodja in nezadovoljstva moških) odrazila v družbeni strukturi, bodo teoretiki oz. sociologi morali šele napovedati oz. ugotoviti. Seksualnost, ki se ji domnevno bolj predajajo postfeministične "moderne ženske", kot so se deklarirale feministke, bi stvari hitro postavile na svoje ("konzervativno") mesto.⁷ (Tretjo kategorijo nezadovoljnežev seveda (še vedno) predstavljajo otroci.⁸)

⁷ Tiste ženske, ki predpostavljajo, da je dandanes postfeministična ženska bolj dovzetna za seksualnost, se morda motijo. Motenje v (introspektivnem) sklepanju je morda posledica "(introspektivne) obremenjenosti" v samem sklepanju. Iz teoretičnega vidika bi znal predstavljati falični moment v osebni strukturi "moderne ženske" zaviralni moment za razvoj ("promiskuitetne") seksualnosti – tako pri sami ženski kot pri razvoju seksualne želje moškega. Falični atributi pri ženski načeloma odbijajo moške.

⁸ Zakaj, smo utemeljevali že v enem od prejšnjih odstavkov.

ugodja že na meji užitka. "Tu me imaš, vzemi me, skoraj sem gola," nesramno nezavedno sporočajo, če že ne kar odkrito namigujejo, tangice kot "reducirana" verzija spodnjic. Morda je na tem mestu vredno izpostaviti, da so tangice nastale kot posledica ženskega nudenja moškemu pogledu oz. želji. Tangice so si zagotovo izmislile – bolj rečeno "iz-zelele" – ženske. Ni res, da ženske nosijo tangice zato, ker njim to paše oz. ker se v njih bolje

počutijo. Tangice nosijo zato, da se počutijo seksi in privlačne. Privlačiti seveda želijo moške. Želijo si, da bi si jih moški (seksualno) želeli, čeprav to še zdaleč ne pomeni, da bi privolile v kaj konkretno seksualnega.

Nekoč so moški ženski morali sleči spodnjice, da so uzrli njeno golo ritko. Danes pa bi morali razmakniti obe glutealni ritnici, da bi videli spodnjice (tangice). Videti je, da ženski ni dovolj, da moškemu izpostavi svoje, sicer

Rekli smo že, da se v feminističnih študijah govori o “kulturni vojni”, naperjeni proti feminizmu, katere plod je postfeminizem. Ideologinje feminističnega gibanja so v svojih racionaliziranih interpretacijah predpostavile, da je bilo “pokopavanje projekta feminizma” politično in akademsko vodeno in da je stala v ozadju skrbno načrtovana konzervativna vladna politika iz začetka 90-ih let v ZDA.

Naša interpretacija je bistveno drugačna. Poudarili smo, da je psihoanaliza tista, ki ponuja drugačne odgovore. Če je Freud rekel, da si “*Ono vedno utre svojo pot (do užitka)*”, potem moramo bistvu te misli slediti vsaj v grobem. Vprašati se je smiselno, *kaj si ženska v resnici (nezavedno) želi*. Medtem ko je radikalni feminizem v 60-tih letih s peščico agresivnih feministk (med katerimi je bilo, resnici na ljubo, relativno veliko lezbijk) dosegel to, kar danes feminizem razglša za “sadove feminizma”, večinskim ženstvenim ženskam kaj takega ne bi prišlo niti na misel.⁹ Toda sedaj, ko so t.i. “sadovi feminizma” (poenostavljeno rečeno: emancipiranost žensk) tu, se teh “sadox” ne branijo. V bistvu ti falični “atributi življenja” niso tako napačni, na videz se zdijo krasni – tudi ženstvenim ženskam. Zakaj bi se jih torej branile. Nekaterim pretiravanjem, s katerimi je manjšinski radikalni feminizem jezil celotno družbo, se je tako ali tako hitro nataknilo oslovsko ušesa. Ostali so ti t.i. “sadovi feminizma”, s katerimi se “moderna ženska” (ala Ally McBeall) kiti, čeprav jo, ne da bi to vedela, po drugi strani (nezavedno) motijo.

Središčna točka, zaradi katere se je feminizem prelevil v posfeminizem, je seveda seksualnost. Noben politični projekt, ki bi temeljil na neki ideji, ne

⁹ Ena od najbolj “neumnih” idej, ki so se porodile v glavah radikalnih feministk, je prepoved ali pa vsaj ignoriranje raznih izborov za miss (npr. Miss sveta), ignoriranje ženstvenih rekreativnih športov (za lepo telo – npr. aerobike).

oblečene, zadnjične obline. Fantazmatski namig, ki je sporočen posredno preko tangu in naslovljen na moškega, med drugim sporoča tudi tole: “Ko me boš slačil, te onstran hlač (ali krila), (že) čaka moja gola rit ...” Takšni fantazmatski miselni scenariji so bodisi zavestni ali pa zgolj nezavedni. Odpori do lastne seksualne želje znajo uvidu v jedro želje sami ženski zelo zagosti. Lahko bi celo rekli, da ženska ne ve, kaj si želi v bistvu oz. resnično “po tihem” (nezavedno)

želi, niti ne ve, zakaj ji paše nošenje tanga. Tudi za skrb za dobro obliko, čvrstost in brez-celulitnost riti ženska nima prave vzročne interpretacije. Ženskam preprosto godi, če imajo “lepo-dobro” rit. Kajti “lepo-dobra” ritka pomeni mično in seksualno zapeljivo zadnjico, ki, ob pogledu nanjo, moškemu vzbudi željo, pozornost in pohoto. Natančno to (nemalokrat) ženskam (načeloma) neznansko godi. Rekli smo že: kar tako se ženska moškemu

more parirati seksualnosti oz. želji, ki je vselej (tudi) nezavedna. Nezavedna želja je imperativ, ki ga ni mogel obiti niti feminizem. Odrekanje (hetero)seksualnosti, ki je "po tihem" agitacijsko lebdel v zraku, je bil zagotovo učinek enega dela lezbično usmerjenih aktivistk feminističnega gibanja. Zdi se, da so tudi a-(hetero)seksualne falične ženske simpatizirale s tako koncipiranim pristopom do (hetero)seksualnosti. Splošna populacija žensk zahtevane a-(hetero)seksualnosti seveda ni sprejela z odobravanjem. Nelagodje, ki so ga (ženstvene) ženske doživljale ob (bežnem) poslušanju ali branju agitatorov feminističnih aktivistk, se je razbohotilo natančno v tisto smer, v katero se po mnenju ideologinj feminističnega gibanja ne bi smelo. "*Svoji seksualnosti se že ne bom odrekel*", je bil spontan in neizrečen odgovor na feministične agitacije, ki so bile usmerjene proti ženski (hetero)seksualnosti. Ob vsem antifeminizmu je tudi ignoriranje ženske (hetero)seksualnosti pripomoglo, da je feminizem postal umazana beseda.¹⁰

Zdi se, da je prav področje ženske seksualnosti prazen oz. le z ene strani popisan list. Feminizem se skozi teorijo nikoli ni resno lotil ženske seksualnosti. Če bi se je, bi trčil na epicenter ženske seksualne želje – zavestne in nezavedne. Epicenter seveda predstavlja moški spolni organ: penis. Tematiziranje penisa skozi optiko ženske (nezavedne) želje je bil adut, ki ga je jasno izpostavil prav Freud in (njegova) psihoanaliza.

Anatomija spolnih organov je v spletu kastracijsko-ojdipalnih zdrah odgovorna, da si ženska v dobi odraslosti vselej nezavedno (mnogokrat pa tudi zavestno) neizmerno želi prejeti oz. posedovati ta, že od otroštva naprej, tako cenjeni organ – organ, ki ji (že) od nekdaj manjka in ki si ga (že) od vselej

¹⁰ Amelia Jones: *Feminizem inc.*: branje "postfeminizma" v času antifeminizma, Delta, št. 1–2/2003 (str. 9).

seksualno že ne vda. Za kaj takega oz. za vzbuditev seksualne želje v obliki dnevnega fantaziranja mora moški vendarle posedovati vsaj kakšen atribut "boljšosti". Vizualna podoba marsikaj v kontekstu želje sicer nakaže. Toda paradigma biti "boljši od drugega" – vsaj v nečem, če že ne v marsičem – vendarle predstavlja moški libidinalni adut v osvajanju ženske, za katerega (nezavedno) vesta oba – On in Ona.

Vedeti moramo, da si moški užitek daje duška v tistem trenutku, ko se moški lahko polasti ženskega telesa, v prvi vrsti njenih prsi in seveda zadnjice, onstran katere se vselej krije "nekaj več". Tisto "več" so seveda ženske genitalije – sramni trikotnik z vagino oz. vulvo. Estetika ritke v bistvu paradoksalno prekaša estetiko ženskih genitalij. Mesto, kamor se je ojdipalno oz. kastracijsko naučila atakirati moška (genitalna) želja, je ženska vagina. (No,

močno želi. V kastracijskem hendikepu – torej, ko se sprijazni, da nima tega organa in da ji le-ta nikoli ne bo zrasel – narcistično uveljavi svoj preostanek telesa. Adut, ki ga skozi celo življenje uveljavlja v svoji libidinalni ponudbi moškemu (kot imetniku penisa), je seveda (pre)ostalo telo. Organska “ne-ce-lost” v ženski že v otroški dobi vzbudi narcizem. Afinitete do lastnega telesa kot libidinalnega aduta žensko vodi v narcizem, ki mu z užitkom sledi skozi celo življenje.

Zgodnji in radikalni feminizem je bil tisti, ki se je, ob vsem dobrem, kar je storil za “normalno” (beri: dobro) življenje žensk, skušal postaviti po robu tako ženski želji po penisu kot ženskemu narcizmu (beri: skrbi za lepo telo in obraz). Prav zaradi nezmožnosti feminizma kot družbenega gibanja, da bi se sprijaznil s tema dvema temeljnima atributom (ženstveno) ženske duševnosti, se je moral preleviti v postfeminizem.

Postfeminizem torej ni (zgolj) politično-ideološki projekt nekakšnih Zahodnih konzervativnih struj, temveč prodora ženske (nezavedne) želje (po penisu). Te iste želje, ki je Ally McBeall (v partnerstvu s faličnostjo) delala nevrotično, Murphy Brown pa tako falično. (Slednjo je namreč obvladoval *odpor* do te iste želje.)¹¹

Do žensk “diskriminatorna”¹² spolna politika, ki je na svoj način eklatantna v vseh kulturah in v vseh zgodovinskih obdobjih, ni bil in verjetno nikoli ne bo skrbno načrtovan politični projekt neke vladajoče struje – prej obratno. Ul-

¹¹ Murphy Brown moramo v tem kontekstu prepoznati kot sovražnico ameriških “družinskih vrednot”, ki jih po drugi strani propagirajo nadaljevanke kot je *Seven heaven*.

¹² Termin “diskriminacija” dajemo pod narekovaje zato, ker po našem mnenju ženska nikoli ni bila diskriminirana na tak način, da bi si brez preostanka zaslužila takšno okarakteriziranje. “Okrog žensk (in zaradi žensk) se svet vrti”, je teza, ki jo bomo v nadaljevanju tudi utemeljili.

ker je želja konstitutivno izmuzljiva, se osredotoča tudi na druge erogone cone.) Moški že od ojdipalnih dogodkov oz. od trenutka, ko je spoznal anatomijo spolnih organov svojega in nasprotnega spola, nezavedno “ve”, kam “spada” njegov penis. Tja vselej gravitira tudi njegova nezavedna seksualna želja. Četudi se želja tokom “zasitenja” “sperverzira”, je genitalni koitus kljub vsemu vselej na jedilniku moške seksualne želje – in to ravno na račun

infantilnega formiranja oz. “formatiranja” želje. Vendar pa je ritka tista vaba, kamor se moški vselej ujame. Ko ženska hlini “beg” – torej hodi stran – oz. ko mu obrača hrbet, ga njena ritka še vedno prijazno vabi: “Pridi, tu me imaš, čakam te!” – oz. mu žuga: “Ko boš dovolj dober in vreden, me dobiš!” Če bi ritka spregovorila, bi bila precej bolj zgovorna kot katerikoli del ženskega telesa. Parirajo ji lahko samo še oči, prsi in morda še dolge

tra-liberalizem, ki je v teh časih v razcvetu, daje tudi manjšinam, kakršne predstavljajo drugače spolno usmerjeni ljudje, svoje pravice – in to na tak način, da so (po svoje) upravičeno jezni preostali državljani določenega polisa. “Upravičenost” je v tem primeru mogoče legitimizirati v določenem kontekstu – namreč v tem, da je večina sprejela določen univerzalni kulturni okvir in si znotraj njega organizirala svoje vsakdanje življenjsko uživanje. Manjšina “še-ne” oz. “drugače-uživajočih” pride med “že-uživajoče” in poskuša spremeniti obstoječo (univerzalno) družbeno paradigmo sinhronizirano-kompatibilnega uživanja. Tepež večinskega “že-uživanja” s (partikularnim) “še-ne-uživanjem” je neizbežen.

Res je, na omenjeni ultra-liberalizem, kot politični projekt, se torej refleksivno odzovejo določene “desne” oz. t.i. konzervativne skupine “prilagojeno-že-uživajočih”, ki se sklicujejo na takšne ali drugačne (sprejete) kulturno posredovane vrednote.

Prav v obdobju ultra-liberalizma (in človekovih pravic) bi feminizem znal razprostrti krila, če se seveda ne bi uveljavil že v 60-ih letih. Je pa to ultra-liberalno obdobje zrelo za kulturne “anomalije” oz. atipičnosti, s katerimi se je liberalni Zahod (z izjemo pretežno konzervativne Amerike) soočil že kakšno desetletje pred Slovenijo. V mislih imamo predvsem poroke med istospolno umerjenimi in posvajanje otrok s strani istospolnih partnerjev (staršev). Ker prav tovrstne prakse še kako gravitirajo k feminizmu, je po svoje logično, da se je konzervativna jeza naperila prav proti feminizmu v obliki antifeminizma. Ko gre pri nekemu nekaj čez rob, postane nerazsodno agresiven do vsega, kar je z dotičnim v asociativni povezavi. Smrtno obsodbo so feminizmu podpisale določene kulturne “anomalije” oz. atipičnosti, ki jih konzervativna večina ni mogla prebaviti. Ko je v družbi zaradi feminizma nekaj šlo čez rob, se je (proti)reakcijsko kon-

noge, ki pa tako ali tako botrujejo “lepo-dobri” ritki.

Že omenjena kulturna sociologinja Ebberjeva pravi, da vsi vemo, da ženska ritka ni “nedolžna” in da vselej seksualno vabi moške, in jih dejansko tudi seksualno začara – seveda če je “lepa” oz. “dobra” – torej v nekih normativih, ki so sicer v različnih kulturah zelo specifični. Toda podoba ženske zadnjice je v vseh kulturah univerzalno seksualna in seksualizirana.

Skozi poznavanje človekove (nezavedne) duševnosti, o kateri tako vehementno govori psihoanaliza, bi lahko rekli, da se “nezavedno ve”, da onstran zadnjice tiči mesto, kamor “spada” moški spolni organ – penis. To nezavedno vednost posedujejo tako ženske kot moški. Medtem ko je ženski libidinalni (seksualni) adut, ki napada moško željo, célo (pre)ostalo (lepo) telo, ima moški samo en adut – to je njegov penis (ter seveda njegove falične

stituiral antifeminizem¹³ – ki pa se ne bi razbohotil, če ga ne bi podpiralo “nekaj nezavednega”, nekaj, kar je še kako nezavedno psihično determinirano.

To, da je antifeminizem in proces zatona feminizma perpetuirala celotna družba, je seveda jasno. Vendar tudi v tem primeru ne tiči v ozadju nekaj skrbno načrtovano politično-ideološkega, temveč je zopet nezavedna želja tista, ki postavlja stvari na svoje “konzervativno” mesto. Nezavedne želje – ne moške, ne ženske – se namreč ne da kar tako spreminjati, ne z nekimi ideološkimi feminističnimi deklaracijami ne politično. Diktat želje oz. užitka se subvertirano vtke tako v družbeno strukturo, rituale, kot v samo politiko in ideologijo. Ideologija je nastala zato, ker je človek koval načrte v zvezi s svojim uživanjem, izza katerega pa stoji (nezavedna) želja.

Zato lahko zgolj razumemo, da je npr. oglaševalski prostor nasičen s (hetero)seksualnostjo, na takšen način, kot je. Nikakor ne moremo reči, da oglaševalski lobiji skrbno načrtovano diktirajo ideologijo spolnih razlik. Res pa je, da jo spontano in nehotno pomagajo reproducirati. Ideje kreativnih direktorjev različnih oglaševalskih hiš zgolj vedo, da bo nek oglaševan tržni proizvod zanimiv, če ga bodo v oglaševalski akciji (reklamnem spotu ali fotografiji) asociativno povezali z načelom ugodja. Seksualnost je zgolj neka univerzalna in dobro preizkušena metoda oz. sredstvo, preko katerega se potencialnega kupca prelisiči, da bo kupil oglaševan proizvod. Uradna spolna politika in/ali ideologija pri tem nimata nič. Nad oglasi, ki so izžarevali (hetero)seksualnost, so se v preteklosti (in še danes) pritoževale predvsem feministke (in določeni konzervativni krogi – slednji sicer zaradi drugačnih razlogov kot feministke).¹⁴ Če npr.

¹³ Primerjaj s S. Faludi: *Backlash: The Underclared War Against American Women*, Crown Publisher, NY, 1991.

¹⁴ Spomnimo se “felacijjskih” oglasov za sladoleđ Max (“falacija”) in oglasov za kremo za sončenje Sun mix, ko je imela “vsaka (ženska ritka (v tangicah)) svoj faktor”.

atribute “boljšosti”, ki se tako ali tako simbolično in asociativno navezujejo nanj). Ta veličasten organ je hkrati tudi epicenter ženske želja (par excellence), ki je predvsem in vselej (tudi) nezavedna. Zaradi moralnega Nadjaza je želja po penisu pri ženskah včasih, če ne celo večinoma, cenzurirana in izrinjeno-potlačena. Rečemo celo lahko, da ženska niti (zavestno) ne ve, da si v bistvu ne želi moškega, temveč njegov (spolni) organ – organ, ki si ga od

vselej želi, ker (na) njej manjka. Ravno kastracijo spoznanje, ki ga deklica spozna v zgodnjem otroštvu, ji kot ženski diktira njeno nezavedno seksualno željo. Kot libidinalni adut od soočenja z anatomijo moških spolnih organov uveljavlja svoje (pre)ostalo telo. Ritka je ob prsih njen transparentni adut. Ritka in prsi vsaka s svoje strani napadajo moško poželenje. Ženska v bistvu ponudi svoje telo moškemu na vpogled z dvema adutoma: ritko in prsmi – z

fotograf v svoj objektiv "ujame" oz. "zadane" običajno nezavedno željo – bodisi moško ali žensko (ki sta navadno še kako kompatibilni) –, ga je nesmiselno obsojati (niti ne naročnika fotografije). To je oz. sta storil/a zaradi povsem drugih motivov, kot so tisti, ki bi dejansko smeli motiti feministke. Če ima določena reklamna fotografija po mnenju feministk negativne učinke na pozicioniranje "sodobne ženske" v družbeno strukturo, je rovarjene feministk brezpredmetno. Ne avtor ne naročnik "sporne" fotografije (sprva) ne bosta vedela, v čem je point feministične kritike.

No, malce drugače pa moramo interpretirati ameriško antifeministično projektno kampanijo, katere del so predstavljale skrbno koncipirane fotografije, o katerih govori Amelia Jones v svojem tekstu o obsojanju antifeminizma v luči umiranja feminizma in sočasnem rojevanja postfeminizma.¹⁵ V tem primeru gre resnično za "zahrbtno in ideološko motivirano" akcijo, kot se je izrazila Jonsova, ki je bila naperjena proti klasičnim feminističnim vrednotam in feministični ideologiji. Konceptcija teh fotografij je v jedru oz. od znotraj razjedala feminizem, in to dejansko na heteroseksističnih konstruktihi.

Sicer pa je mogoče soglašati s tezo, da v večini na videz heteroseksističnih fotografij, ki še kako skozi vizualno normiranje pomagajo pri konstruiranju povprečne meščanske identitete, v ozadju avtorjev oz. naročnikov fotografij, ni tičal noben antifeministično oz. ideološko motiviran cilj. Reprodukcijska določena kulturne ideologije je spontana in nehotna oz. nemotivirana. Je zgolj paketni učinek nečesa tretjega – torej, "bistveno drugotno stanje".¹⁶

¹⁵ Amelia Jones: *Feminizem inc.: branje "postfeminizma" v času antifeminizma*, Delta, št. 1–2/2003, (str. 9–33).

¹⁶ Renata Salecl in Jon Elster sta o "stanjih, ki so bistveni stranski proizvod nečesa" (angleško: "states that are essentially by product"), govorila kot o tistih bistveno drugotnih stanjih (BDS), ki prav zaradi svoje "sprotnosti" (nenačrtovanosti), še bolj učinkovito pridejo do izraza. Glej R. Salecl: *Vzgoja kot "BDS"*, Problemi, Šolsko polje, 11/88 in J. Elster: *Kislo grozdje*, Krt, Lj. 1999.

globokim (nezavednim) upanjem, da bo njeno telo postalo epicenter moškega seksualnega prizadevanja, katerega krona bo koitus(ni orgazem). Moškemu se ob pogledu na žensko ritko niti ni treba brzdati, saj ga lastnica ritke ne vidi – čeprav sluti, da jo, ritko namreč, gleda. No, tudi moški ni neumen – tudi on nezavedno ve, da ona ve, da jo gleda v zadnjico. Vendar moškega v navalu strasti niti ne briga, ali ona sluti ali ve, da jo on poželjivo gleda.

Ritka v zavestnem in nezavednem zapeljevanju prednjači pred prsmi, ker se "mora" moški ob frontalnem soočenju z žensko "spopasti" tudi z njenim pogledom, ne samo s prsmi. Ženski pogled moškega nekako ohromi ali pa vsaj zmede. Če bi bil moški kameleon, bi ob frontalnem pogledu na žensko eno oko namenil ženskim očem oz. pogledu (in flirtanju), drugo oko pa bi fokusiral na njene prsi. Ko pa moški žensko gleda od zadaj, pa

To, da je v objektiv fotografskega aparata največkrat ujeta prav žensk oz. njena lepota, se ve že od pionirskih začetkov fotografiranja, od leta 1840. Statistične analize so pokazale, da je ženska največkrat in najpogosteje fotografiran objekt – jasno, saj ta fotografski motiv napaja moška (nezavedna) želja, ki je seksualne narave. Tudi kadar se fotografirajo modni dodatki, ki jih nosijo manekenke, se v bistvu, torej nezavedno fotografira ženska in njeni atributi lepote – telesne in obrazne. Za moške gledalce ženskih modnih fotografij (ali pa modnih pist) se da trditi, da se vselej osredotočajo prav na ženske attribute lepote (telesne in obrazne) in ne na modne dodatke, ki so v bistvu "krivci", da modna fotografija (ali pa modna revija) sploh nastane.

Če neka feministična "teorija" obsoja vzpostavljanje ženskosti kot prizorišče oz. "prostor" prostora moške želje in užitka", kot bi rekla Amelia Jones, je treba takoj dodati vsaj nekaj pojasnil. Ženske so same od sebe oz. same po sebi rade fotografirane – seveda, če se vidijo lepe. Biti lepa in občudovana je prvenstveno ženska (velika) želja in hotenje – četudi zgolj na nezavednem nivoju. Posledični užitki, ki jih doživljajo ženske, so inherentno in esencialno ženski. Nikakor niso učinek oz. konstrukt kulture, kar vehementno trdijo feministke, temveč njene nravi oz. "naravne" ženstveno-ženske duševnosti, ki se razvija na podlagi miselnja anatomije spolnih organov – svojih, torej ženskih in moških. Razrešitev Ojdipovega in/oz. kastracijskega kompleksa predstavlja središčno točko ženskosti (in moškosti). Doprinos kulture h konceptualizaciji spolnih razlik in vseh posledičnih učinkov, nad katerimi se tako rade pritožujejo feministke, in okrog katerih se strukturira feministična ideologija, je seveda znaten. Nikakor pa ni kultura tista, ki bi predstavljala esencialni moment seksistične kulturne paradigma na področju spolnih razlik in identitet.

se obe njegovi očesi lahko z užitkom osredotočita na njeno ritko. (No, da se pogled za trenutek sprehodi po njenih dolgih nogah, ki nosijo in botrujejo ritki, se tudi ve.) Ebberfeldova pravilno "znanstveno" ugotavlja, da pogled na žensko ritko in vzbu(r)janje moške spolne pohote ne pomeni željo po koitusu "od zadaj" ("a tergo"). Ritka je zgolj seksualni adut v zapeljevanju brez očesnega flirta. Ritka komunicira na ravni ženske hrbtne podobe. Iz teoretskega vidika bi lahko

sklepali, da je ritka svoj veličastni status pridobila v spletu kastracijskih okoliščin, in nikakor ne zgolj kulturno. Ženska rit je namreč markantna v vseh kulturah in/oz. civilizacijah.

Pogled na ženske zunanje genitalije v deklici začne vzbujati sram v tistem trenutku, ko spozna anatomijo moških spolnih organov. Prepozna se kot "ne-cela" in hendikepirana – manjka ji en organ. V dekličini psihični realnosti se zdi njeno telo pomanjkljivo

Moška seksualna želja in moška seksualnost nasploh v bistvu caplja za žensko željo. Moški sledi ženski želji in njenemu užitku. Ženska ponuja svoj narcizem, moški pa ga slepo kupuje, saj nima na izbiri drugega. Moški si ne more želeči drugega, kot žensko – in ženska v svojem kastracijskem hendikepu ponuja (pre/ostalo) svoje telo. Ker deklica opazi, da ji manjka en organ (lulček), ta svoj kastracijski hendikep največkrat (in večinsko) razreši tako, da toliko bolj (narcistično) ceni in neguje svoje (pre/ostalo) telo. *Zavidanje penisa* v tem kontekstu predstavlja središčno točko zgledovanja po moških, v katerega so ujete možate ženske, in zaradi katerega se je rodila feministična ideologija.

Teoretski traktati, ki jih sedaj razpredamo, predstavljajo bistveni moment pri teorizaciji feminizma kot družbene oz. kulturne ideologije. Za osvetlitev konteksta problema družbenega zapostavljanja žensk se mi teoretsko osredotočamo na psihoanalizo in na Freuda, deloma pa tudi na ostale pionirje psihoanalize (npr. Abrahama) ter na že omenjeni koncept zavidanja penisa. V svojih predavanjih je Freud med drugim izrekel tudi naslednje: *“Anatomska razlika se vendarle mora vtisniti v psihičnih nasledkih. Toda bili smo presenečeni, ko so analize pokazale, da deklica materi pripiše krivdo za svoj manko penisa in ji tega nikoli ne odpusti. /.../ Želja, da bi končno le dobila penis, po katerem hrepeni, lahko celo prispeva k motivom, ki zrelo žensko privedejo v analizo, in to, kar razumljivo pričakuje, namreč zmožnost opravljanja intelektualnega poklica, je pogosto mogoče prepoznati kot sublimirano premeno te potlačene želje... O pomenu zavidanja penisa ni mogoče resno dvomiti. /.../ Ženska je z razkritjem manka penisa razvrednotena tudi v očeh deklice, enako kot pred dečkom in morda pozneje pred moškim. /.../ Pogoji ženskosti pa so izpolnjeni šele, ko željo po penisu nadomesti želja po otroku in otrok po že stari simbolni ekvivalenci stopi na mesto penisa... Šele z zlitjem z željo po penisu postaja*

opremljeno. Kot izhod za ta hendikep začne narcistično uveljavljati svoje (pre)ostalo telo, katerega vodilno vlogo res nosi (lep) obraz, toda tu je še cel ostali “stas”: že omenjene prsi in seveda ritka, ki v navezi z (dolгими) nogami napada moški pogled oz. (na)gon in v njem poverjeno seksualno željo.

Moški vizualno “pograbi” vse, kar mu ženska libidinalno ponudi. Jasno je, da mu ponudi celo svoje telo, v (nezavednem) upanju, da bo od njega

prejela od vselej želeni – (na) njej manjkajoči – organ – penis. Če ženska moškemu pokaže oz. ponudi razkrečeno (golo) mednožje, ga seveda (za trenutek) zmede. Nelagodje, ki ga v moškem lahko vzbudi transparenten pogled ne ženske genitalije, je seveda nasledek tistega grozljivega pogleda, ki ga je deček infantilno doživel, ko je bil soočen z anatomijo dekličinih oz. ženskih zunanjih spolnih organov. Zareza oz. vzdolžna brazgotina, ki

ne otrok-punčka očetov otrok in odslej največji cilj ženske želje ... /.../ Morda bi moral žensko željo po penisu prepoznati kot žensko željo *par excellence*.¹⁷

Da zavidanje penisa z nanj navezujočim nezavednim zgledovanjem po moških niso teoretske izmišljotine moškega dela psihoanalitikov, naj navedemo odsek iz psihoanalitične razprave psihoanalitičarke Anne Reich o ženski in njenem zavidanju penisa. Neka pacientka, o kateri ne bi mogli trditi, da je padla v težjo obliko katere od psihičnih bolezni, je svoji psihoterapevtki rekla, da "je med spolnim odnosom občutila, kot da je moški s telesom podobnim falosu, ki se ljubi z njo samo, z dekletom." Druga pacientka (narcistka) je dosegla manjši uspeh kot igralka in je opisala ugodje, ko jo je publika občudovala, kot intenzivno vznemirjenje, ki ga je doživljala po površini celega telesa in občutila, da vstaja z "erektranim" celim telesom. "Očitno je celo telo občutila kot falos." (zaradi predstav o očetu). Identifikacija z moškim spolnim organom, njihovenjene grandiozne ambicije in občutek nepomembnosti, ki se izmenjuje z iluzijami veličastnosti – vse to priča o prvotnem izvoru Nadjaza (vsemogočni oče). Ženska se je torej enačila s falosom (mrtvim očetom – introjekcija starša nasprotnega spola), zavedala pa se je svoje ujetosti v ženskost ("ne-celost"). Motnja, zaradi katere je ta ženska obiskovala psihoterapevko, pa je nihanje v samospoštovanju (oz. genializmu).¹⁸

Razvijanje in argumentiranje teze, da so ambiciozne in karieristično uspešne tiste ženske, ki se v svojem kastracijskem kompleksu v povezavi z zavidanjem penisa (bolj) zgledujejo po moških oz. njihovih vedenjskih vzorcih, straš-

¹⁷ S. Freud: Ženskost, Delta 1–2 1995 (str. 148–150).

¹⁸ C. Lasch: Socializacija reprodukcije in zlom avtoritete – Zbornik – Vzgoja med gospostvom in analizo, Krt, 1992, (str. 202–203). Nenazadnje tudi E. Jones govori v kontekstu identifikacije o inkorporaciji očeta v deklici – poznejši lezbijki. Glej – E. Jones: Zgodnji razvoj ženske seksualnosti, Zbornik argumentacije za strpnost, Problemi, 3–4/1997, letnik XXXV (str. 273). O zavidanju penisa so ob Anne Reich poglobljeno pisale tudi psihoanalitičarke: Karen Horney, Melanie Klein, Helene Deuch, Ana Freud ...

pričaka dečkov pogled tam, kjer ima on svojega dragocenega lulčka, neizmerno zmede. Marsikoga takrat celo prevzame groza, saj mu spontane, zavestne pa tudi nezavedne misli preplavijo (fantazijske oz. fantazmatske) kastracijske interpretacije na temo: "Deklica je lulčka tam nekoč imela, pa ji ga je nekdo odrezal – in to se lahko zgodi tudi meni!" Če je moško nelagodje ob odkritem pogledu na ženske genitalije resnično nasledek te "grozljive"

izkušnje, je prav mogoče, da je ženska ritka v tem kontekstu celo fetišizirana – in to v čistem psihoanalitičnem smislu. V definiranju fetiša je jasno predvsem to, da fetišist fiksira libido (s svojo "odposlanko" željo) na tisti zadnji objekt (stvar), na katerem so se zadrževale njegove (dečkove) misli oz. pogled, preden je uzrl žensko "ne-celost" oz. brazgotino, na mestu, kjer je pričakoval organ, kakršnega ima sam oz. ga imajo moški. Konstitutivno "kastriранost"

no moti feministične teoretičarke, za katere vemo, da trdijo, da je seksistična kultura tista, ki onemogoča vsem ženskam, da bi se karieristično udejstvovala. Naš teza je radikalno nasprotna. Vzpostavitev takšnega sistema vrednot, ki ima tekmovalnosti in zmagovanje kot eno najpomembnejših vrednot v življenju, je domena faličnih žensk, ki so svoj Ojdipov oz. kastracijski kompleks (beri: zavidanje penisa) razrešile z zgledovanjem po moških. Takšen sistem vrednot se v našem teoretskem kontekstu vzpostavi šele po poprejšnji retroaktivni, za nazaj delujoči, identifikaciji z moškim (navadno z očetom) oz. dominantno žensko (materjo – vdovo, razvezanko) – žensko s t.i. aktivnim karakterjem.

Če misel o zgledovanju pa moških kot posledici ne-celosti oz. kastriranost razvijamo naprej, moramo reči, da je ravno stanje simbolične kastriranosti tisto, ki žensko napelje na zgledovanje po moških, ki penis, kot veličastni objekt ženske nezavedne želje, posedujejo. Deklica si v Ojdipalni fazi psihoseksualnega razvoja nemalokrat celo zavestno želi, da bi ji penis zrasel. Največkrat oz. za določeno število žensk je ta želja zgolj nezavedna, toda po Freudovem mnenju tej nezavedni želji ne ubeži nobena deklica – in to zgolj zato, ker deklica misli anatomijo svojih genitalij in jo primerja z moško. Ravno na v kontekstu želje po penisu in eventualnem refleksivnem odporu do te želje je ženske mogoče ločevati na možate in ženstvene. V vsakem primeru pa deklica svojega kastracijskega hendikepa ne prenese brez posledic. Potlačitev, za deklico nevzdržnih predstav na račun svojega kastriranega telesa, je obrambni mehanizem, ki deklici pomaga obdržati samospoštovanje v situaciji, ko je evidentno nakazan samoočitek in manjvrednostni kompleks (na račun manka penisa). Želja po penisu, ki se razvije v odraslosti (tudi v sami zavesti), v bistvu predstavlja simptom (znanilo) oz. vrnitev potlačenih kastracijskih predstav. Ta želja je pred-

ženske je fetišist kot deček zanikal do te mere, da je odtegnil (beri: potegnil nazaj) tisto investicijo libida, ki bi bila kriva, da bi se mučna predstava ohranila v spominu. Deček, kot bodoči fetišist, delček libida v obliki protiinvesticije nameni za ohranitev potlačene mučne predstave v nezavednem, drugi del pa se hiperinvestirano zadrži (fiksira) na kosu obleke ali delu telesa, ki ga je ozrl oz. imel v zavesti (v mislih) trenutek pred tem, ko je uzrl žensko "ne-celost"

oz. njen organski manko. Kosi obleke ali modni dodatki, ki mnoge fetišiste seksualno vzbujajo precej bolj kot samo žensko telo (z njenimi seksualnimi atributi), so ponavadi najlonske nogavice, erotične nogavične podvezice, spodnjice, ženski čevlji (z visoko peto), zadruga, čipke (kot dodatek k spodnjicam ali podvezicam) ... Del telesa, ki je fetišistično oboževan, so seveda tudi (dolge) noge oz. stegna. Marsikateri deček je ob svojem prvem soočenju

vsem nezavedna tako pri ženstvenih kot pri možatih ženskah, in se manifestira v treh segmentih:

1. Da ženska poseduje penis tako, da ga požre ali kako drugače zadrži v telesu – največkrat s simbolično nadomestno pretvorbo v otroka.
2. Da ženska poseduje penis v klitoralnem predelu.
3. Da ženska vaginalno sprejme penis v koitusu.¹⁹

Opcija odpora do tako koncipirane želje seveda tudi obstaja. Bolj kot se ženska upira tej svoji nezavedni, infantilno rojeni želji, bolj se zgleduje po moških. V ekstremnem primeru postane lezbijka, ali celo spremni svoj biološki spol s plastično operacijo, katere bistvo je, da lezbični ženski kirurško "prišijejo" oz. inplantirajo penis (in moda).

Freudov kolega Ernest Jones je v kontekstu (ženstven) želje po penisu zapisal: "*Vendar pa želja po tem, da bi imela penis tako, kot ga ima moški, navadno preide v željo po tem, da bi si delila njegov penis v kakšnem koitusno podobnem dejanju s pomočjo ust, anusa ali vagine. Različne oblike sublimacij in reakcij kažejo, da nobena ženska ne uide zgodnji fazi zavidevanja penisa ...*"²⁰ Ravno to zavidevanje penisa predstavlja esencialni moment, na katerem vsaka ženska lahko gradi moško vedenjsko paradigmo – pač glede na življenjsko situacijo, v kateri se znajde. Samstvo, vdovelost ali kakšna druga ločitev od moža vsako, še tako ženstveno žensko lahko pripele do prevzemanja oz. oživljanja moških vedenjskih vzorcev, ki so se infantilno naselili v nezavedni spomin vsake deklice. Od življenjskih situacij in splošne kulturne paradigme je odvisno, ali jih bo oživljeno priklicala v svojo aktualno vednjsko paradigmo ali ne. Res pa je, da se različne ženske v

¹⁹ J. Laplace, J.-B. Pontalis: Rječnik psihoanalize, AC, Zagreb 1992, (str. 504).

²⁰ E. Jones: Zgodnji razvoj ženske seksualnosti, Zbornik argumentacije za strpnost, Problemi, 3–4/1997, letnik XXXV (str. 270).

z anatomijo ženskih spolnih organov dvigoval pogled od stopal preko kolen in stegen (ki jih je razgalilo dvignjeno krilo) do sramnega trikotnika.

Fetišizirana ženska stegna, ki so ponavadi skrita pod obleko, so tisti občudovani objekt, ki je skorajda na ravni ženske zadnjice.

Ob povedanem je jasno, da se je mnogo dečkov v svoji infantilni dobi nemalokrat zazrlo v anatomijo ženskih "ne-organov" tako, da so zadnji pogled

namenili deklitini oz. ženski ritki, nato pa, ko se je deklica oz. ženska obrnila, so na predelu sramnega trikotnika uzrli "praznino" – bodisi "nič" v obliki vzdolžne zareze, ali pa "nič" kot "gladko ravnino" (brez izboklin, ki bi jih povzročil penis in moda) v spodnjih hlačkah oz. kopalkah. Glorificiranje ženske zadnjice je skozi fetišistično logiko torej jasno. Ugodje, ki ga vzbu(r)ja pogled na žensko ritko, ima torej etiološke temelje v infantilni dobi. Nezavedno mislenje

identičnih življenjskih situacijah zelo različno vedenjsko odzovejo. Nekatere ženske prej "potezne" v možati stil obnašanja, druge pozneje. Feminizem kot kulturna ideologija propagira (oz. je propagiral do nedavnega) vedenjsko paradigmo, katere temeljna značilnost je ortodoksno zgledovanje po moških. Drugače povedano: feministke so si do uveljavitve postfeministične paradigme prizadevale, da bi ženske pregovorile, da naj bi svoj Ojdipov kompleks razrešile z zgledovanjem po moških in da bi se moški vedenjski oz. karakterni model (ideološko) vtkal v kulturo. Posfeminizem s svojimi ideološkimi apeli ni tako ortodoksno nagnjen k zgledovanju po moških, saj vztraja na sočasnem vzdrževanju obeh vedenjskih paradigem – (možato) moške in (ženstveno) ženske.

Zaradi izjemne investiranosti želje po penisu, delno pa tudi zaradi nadjazovsko napajanega odpora do te želje, v bodočem deklitinem življenju na dan vzniknejo različni simptomi, ki imajo na nek način falično obeležje.

Moški spolni organ – penis (tudi brez genetsko determiniranega instinktivnega vedenja za obstoj koitusa) konstitutivno predstavlja objekt ženske usode, in vzbuja tisto *zavidanje*, ki je v osnovi odgovorno za nezavedno *zgledovanje ženske po moškem*. Infantilna potlačenost predstav, ki se navezujejo na kastracijski kompleks, botruje ženski tekmovalnosti, karierizmu, ambicioznosti in splošnem aktivnem obnašanju.

Lahko bi rekli, da v dečku že tli tekmovalni ogenj, ki ga kulturno okolje hitro razplamti. V deklici pa obstaja iskrica tekmovalnosti, ki lahko, ob primernih vzpodbudah iz kulturnega okolja, zaneti ognja, ali pa sploh ne. Vedeti moramo, da je tekmovalnost tipično moška, torej falična lastnost. Tipična ženska (nezavedna) tekmovalnost pa je vezana predvsem na narcistične attribute. Ob "primernem vetru" (vplivu okolja skozi Nadjaz) in vnazajski identifikaciji z moškim (navadno očetom) ali pa z dominantno (falično) materjo, pa ga zaneti –

odraslih moških s seksualnimi scenariji predstavljajo samo še piko na "i". Če se odrasel moški v seksualnem druženju bolj kot na koitus osredotoča na samo rit in če ga edino rit le vznurja ter zadovoljuje, potem res ni daleč od pravega fetišista.

To, da je žensko zapeljevanje preko svoje ritke še kako nezavedno premišljeno in skrbno načrtovano oz. pogojevano, pa smo tudi rekli. Egzaktne znanstvene raziskave preko nekih

eksperimentov in statističnih raziskav na tej ravni nikakor ne morejo povedati toliko kot (psihoanalitična) teorija. Še posebno so zavajajoči anketni vprašalniki in "iskrene" zavestne izpovedi. Nezavednega in logike izrivanja in (po)tlačenja določenih dogodkov, izza katerih tičijo resnice, nikakor ni mogoče znanstveno raziskovati do te mere, da bi prišli do določenih nespornih znanstvenih spoznanj. Po drugi strani je tudi status psihoanalize trhel in osovražen. Toda

včasih prav tako silovito kot pri moškem. Tudi ženska torej lahko postane fanatično karieristična, ambiciozna, tekmovalna (športnica, umetnica, znanstvenica, direktorica ...), toda njena psihična izhodišča so drugačna kot pri moškem. Moški je tekmovalec zato, ker je nekoč neznansko želel premagati svojega očeta (v boju za mater), deklica pa razvije falično tekmovalnost predvsem zaradi zgledovanja po moških in ne toliko zato, ker je nekoč kot deklica želela premagati mater (v boju za očeta). Ta tip borbe, ki je pri ženstvenih ženskah še kako aktualen, seveda v dobi odraslosti tudi obstaja, vendar je vezan na narcistično (nezavedno) tekmovanje z drugimi ženskami (za moške).

Prišli smo do točke, ko moramo reči – vendar s tem ne bi radi dražili oz. prizadeli feminističnih teoretičark, da je *ženska želja po zmagi oz. ženska falična tekmovalnost v bistvu vrnjena in preobražena želja po penisu*.²¹

Da bi utemeljili preobrazbo feminizma v postfeminizem, je morda smiselno sklicevanje na Freuda in njegov spis *Nagoni in njihove usode* (1915), kjer pravi, da “*duševno življenje nasploh obvladujejo tri polarnosti, nasprotja med:*

- subjektom (Jaz)-objektom (zunanji svet),
- ugodjem-neugodjem,
- aktivnim-pasivnim.”

“*Nasprotje aktivno-pasivno se kasneje spoji z nasprotjem moško-žensko, ki pred tem nima nobenega psihološkega pomena. Stapljanje aktivnosti z moškostjo in pasivnosti z ženskostjo se nam kaže kot biološko dejstvo; to stapljanje pa nikakor ni tako zakonito, popolno in izključujoče, kot to radi domnevamo.*”²²

²¹ Moška tekmovalnost je po drugi strani infantilno napajana iz kastracijske bojazni in njenih atributov – tudi iz nezavedne želje po zmagi nad očetom, svojim seksualnim konkurentom za mater. Dečka namreč precej bolj moti njegova premgaljivost, kot pa deklico. Zaradi vseh teh vzrokov je moški v povprečju tudi bolj tekmovalen.

²² S. Freud: *Nagoni in njihove usode* – Metapsihološki spisi, SH, Ljubljana 1987, (str. 94–95).

psihoanaliza je kot konceptualno-teoretski oz. miselni aparat edino, kar imamo. Če se zdijo določene resnice preveč boleče, neznosne in s trhlím egzaktno-znanstvenim statusom, si ne moremo nič pomagati. Freud je trdil, da so resnice v končni fazi vselej seksualne, nemalokrat tudi latentno strukturirane – vsekakor pa nezavedne. Od vsakega posameznika je odvisno, ali jim bo verjel ali ne. Tudi z diskurzom o ženski ritki je tako.

Ključno teoretsko vlogo ima v tej zvezi že nakazani koncept narcističnega konstituiranja ženske duševnosti. Ženski libidinalni adut je njeno (pre/ostalo) telo. V tej zvezi so relevantne predvsem naslednje Frudove teze:

*“Ženskosti torej pripisujemo večjo mero narcizma, kar vpliva tudi na njeno objektno izbiro; tako je potreba ženske, da bi bila ljubljena, večja od te, da ljubi. Pri telesni nečimernosti ženske ima svoj delež tudi učinek zavidevanja penisa, saj mora ženska kot naknadno odškodnino za izvirno seksualno manjvrednost toliko bolj ceniti svoje lastne čare.”*²³

*“Povsem drugačen (kot pri dečku oz. moškem – op. R. V.) pa je razvoj pri najpogostejšem, verjetno najčistejšem in najbolj pristnem tipu ženske. Zdi se mi, da tu pubertetni razvoj z izoblikovanjem ženskih spolnih organov, ki so bili dotlej latentni, prinese s seboj stopnjevanje izvirnega narcizma, ki ni naklonjen pravi izbiri objekta in njene-mu seksualnemu precenjevanju. /.../ Obstoja pa tudi pot, po kateri lahko narcistične ženske, ki do moškega ostanejo hladne, dospejo do polne objektno ljubezni. V otroku, ki ga rodijo, jim del njihovega lastnega telesa stoji nasproti kot tuj objekt, ki mu zdaj lahko na podlagi narcizma posvetijo polno objektno ljubezen. Spet pri drugih ženskah ni treba čakati na otroka, da bi v razvoju napravile korak od (sekundarnega) narcizma k objektni ljubezni. Pred puberteto so same čutile kot moški in se nekaj časa razvijale po moško; ko je bila ta težnja prekinjena z nastopom ženske zrelosti, jim ostane zmožnost prizadevanja za moški ideal, ki je pravzaprav nadaljevanje njihove nekdanje deške narave.”*²⁴

Epistemološki dispozitiv zgornjih citatov nas napeljuje v teorijo, da družbeno oz. kulturna zapostavljenost ženske nikakor ni (zgolj) posledica patriarhalnega modela vseh dosedanjih zgodovinskih družbenih obdobjih, temveč obratno. Patriarhalni kulturni oz. družbeni model je posledica projekcije konstitucijskih oz. anatomskih razlik spolnih organov in posledično ojdipalno-kastracijske oz. falične faze konstituiranja (možato) moškega in (ženstveno) ženskega subjekta. Človek kot simbolno bitje se zaradi tega ne more ogniti takšni družbeni organizaciji. Če pa v ozadju tiči genetsko pogojen seksualni instinkt z aluzijo na koitus (to pa bodo genetiki v bližnji prihodnosti nedvomno raziskali) in nanj vezana spolna determiniranost libida (kar je v delnem neskladju s temeljno Freudovo oz. Fließovo postavko o izvorni biseksualnosti človeka), potem je postfeminizem logična posledica. Diskurz, ki ga razvijamo mi, se osredotoča na temeljno vprašanja – kako ženska nastane?²⁵

²³ S. Freud: ženskost, Delta 1–2 1995, (str. 153).

²⁴ S. Freud: Vpeljava narcizma – Metapsihološki spisi, SH, Ljubljana 1987, (str. 51–52).

²⁵ “Sami posebnosti psihoanalize gre pripisati, da ta torej ne poskuša opisati, kaj ženska je, temveč kako ženska nastane, kako se razvije iz otroka z biseksualno zasnovo.” – S. Freud: Ženskost, Delta 1–2 1995, (str. 142).

Več kot očitno je, da se konceptu nezavednega zgledovanja po moških (zaradi infantilnega zgledovanja po moških) ne moremo izogniti na noben simpatičen način. K možnostim nagnjene (falične) ženske, ki jih proizvaja in reproducira feministična ideologija, se bodo vedno borile za svojo verzijo enakosti in enakopravnosti, tudi v posfeminizmu. Res je, da si (današnji) moški želi svojo enakopravnost z žensko v okviru njene drugačnosti, in postfeministična ideologija je dokaj naklonjena takšnemu pogledu. Maskulinizacija ženske je ideal moderne, v feministično ideologijo ujete ženske, in temu se moški ne morejo taktno upreti. Antifeminizem, ki je od znotraj razžiral feminizem in ga končno tudi prelevil v postfeminizem, je maskulinizacijo žensk malce zavrl oz. jo zamrznil na neki paradigmi, v kateri se dokaj natančno ve, kakšna naj bi bila moderna sodobna ženska.

Moški se v času razcveta feminizma niso znašli, niti jim ni preostalo drugega, kot da so bili večinoma gentlemani in (z nelagodjem) in da so dovolili po enakosti in enakopravnosti hrepenečim ženskam, da so prevzemale njihove vedenjske vzorce, njihove delovne položaje in funkcijska mesta ter po drugi strani vselej (nezavedno) tekmovali z njimi. Ameriški antifeminizem so očitno sproducirali določeni republikanski konzervativni krogi, ki so prisegali na tradicionalne kulturne vrednote. Polemike, zakaj ženske vendarle ne bi bile npr. direktorice, predsednice takšne ali drugačne šefinje itd., so vselej aktualne – tako ideološko, kot teoretsko. Ženskam v bistvu z nobenim pravim argumentom (razen z “drugače-ideološkim”) ne moremo prepovedati njihove faličnosti. Konec koncev same tako čutijo in se svobodno odločajo za svojo življenjsko paradigmo oz. za svoj življenjski nazor. V tej zvezi velja citirati feministično osovraženega filozofa Otta Weiningerja, ki je, kljub temu, da je o ženski razvil najbolj radikalne antifeministične teorije, med drugim tudi zapisal: “*Pravica pa je samo ena in za moškega in za žensko enaka. Nihče ne sme ženski zabraniti ali prepovedati nekaj ‘neženskega’...*”²⁶

Če se vrnemo k prehodu feminizma preko antifeminizma v postfeminizem, moramo dejansko izpostaviti ameriško republikansko politiko kot konzervativno. V isti sapi moramo reči, da konzervativizem ni nekaj apriorij slabega (niti dobrega). Oba kvalitativna pojma se vzpostavita šele v odnosu do gledišča, ki je vsakem primeru subjektivno. Šele gledišče, ki je vselej vpeto v neko ideologijo, poenoti kriterije kvalitete. Izstop iz ideologije pa je tako ali tako nemogoč. Zato se lahko v takšnem teoretsko neoprijemljivem stanju lahko najdemo le, če do določenega problema zavzamemo neko izhodiščno gledišče.

V demokratičnem svetu je zaradi kulturne tradicije logično, da (demokratično) izvoljena oblast zastavi svojo izhodiščno politiko, na kateri nato gradi in

²⁶ O. Weininger: *Spol in značaj*, MP, Ljubljana 1936 (str. 337).

oblikuje družbeno paradigmo. Volivci imajo možnost, da v predvolilnih bojih spoznajo razlike v političnih izhodiščih vseh političnih opcij – od liberalne do konzervativne. Volivci so izbrano politiko vzeli v zakup v tistem trenutku, ko so namenili svoj glas izbrani politični opciji. Očitno je, da so Američani svoj čas, torej dobro desetletje nazaj (in očitno še danes), večinsko odobraval konzervativne prijeme v kontekstu spolne politike, ki temeljijo na (preizkušenem oz. tradicionalnem) patriarhalnem modelu. Kakršnokoli ideološko posredovanje v kontekstu katerekoli ideološko-politične teme je v sedanji kulturno-politični paradigmi po svoje legitimno.

V, na trenutke (ultra)liberalni Sloveniji je v tem političnem trenutku skrbno strateško in javno deklarirano načrtovani antifeminizem s strani vladajoče politične opcije nemogoč. To ne pomeni, da se ideologija spolne politike s strani aktualne politične oblasti ne diktira projektno in strateško premišljeno. Četudi se morda v ozadju uradno deklarirane spolne politike čuti kakršnakoli "konzervativnost", ki bi s strani moškega lobija nezavedno vplivala na spolno politiko, so metode ideološkega posredovanja drugačne, bolj prefinjene, s subvertiranimi učinki. Marsikaj pa je včasih prepuščeno tudi naključju in spontanosti. In v prav takih trenutkih se neka nezavedna namera še kako vtke v družbeno strukturo. Tovrstna nezavedna namera ponavadi temelji na nezavedni želji, ki je (hetero)seksualna, saj je, družbeno gledano, večinska.

Negotovanje s strani feministično-gejevskih²⁷ lobijev v kontekstu postfeminizma je torej, vsaj v Sloveniji, brezpredmetno. Agitativnim dejavnostim se feministično-gejevski lobiji ne odpovedo – s predpostavko, da takšne agitacije samemu gibanju ne morejo škoditi. V tej luči so po svoje logične akcije, ki so jih snovale predvsem feministke – npr., ko so obsojale (in še vedno obsojajo) kreativne direktorje nekaterih oglaševalskih hiš zaradi (seksualno) "iskrenih" in prefinjeno koncipiranih oglasov. Neobremenjeni opazovalci tovrstnih feminističnih kritik so v takšnih situacijah nemalokrat zaznavali "norost" oz. slepo pego, ki jo je proizvajala feministična ideologija. Boriti se proti ženski (in moški) (hetero)seksualnosti v oglaševanju, z argumentom, da je ženska golota s hlinjenim namigovanjem na seksualnost ponižujoča za žensko, postane nesmiselna in moteča v tistem trenutku, ko se najde (vsaj peščica) žensk, ki prizna, da so jim tovrstni oglasi všeč in da bo kupile reklamiran proizvod.²⁸

²⁷ Gejevsko gibanje je v svojih temeljnih ideoloških izhodiščih zelo podobno feminističnemu. Eni z drugimi simpatizirajo in se podpirajo. Gejevski aktivisti feministke podpirajo oz. so jim lojalni v boju proti antifeminizmu, saj po drugi strani s feministkami identično gledajo na poroke med istospolnimi partnerji in na posvajanje otrok s strani le-teh, za kar so geji še kako zainteresirani.

²⁸ V tem kontekstu bi lahko spregovorili tudi o pornografiji, ki je feminizem neznansko motila že od nekdaj. V postfeminizmu se bodo "konzervativne" feministke zagotovo morale sprijazniti, da si tudi "moderne ženske" "smejo" ogledati pornografske filme (in pri tem uživajo) ali celo udejaniti kakšno opazovano prakso v svojem spolnem življenju.

Če končno povzamemo, kaj je v bistvu hotel doseči feminizem, moramo reči, da je imel v prvi vrsti ambicijo poseči v družbeno strukturo v določenem kontekstu, ki je bil v kontradikciji s konceptom (hetero)seksualnosti, ki se (v tej kulturi) prepozna kot normalen. Prav heteroseksualnost "moramo" v tem kontekstu dejansko dojeti kot nekaj normalnega, kar pa je feminizem v navezavi z lezbično-gejevskimi, torej homoseksualnimi gibanji, pojmoval kot kulturni konstrukt, ki mu je mogoče oporekati. Repliciranje v smislu, da je takšno razmišljanje plod ideološkega razumevanja koncepta spolnih razlik, je seveda mogoče. Toda Freudova psihoanaliza, na kateri dandanes konceptualno temelji domala vsa svetovna psihiatrija, trdi, da je koncept normalnega mogoč oz. logičen prav zaradi (znanstvene) teorije Ojdipovega kompleksa in kastracije.²⁹ Da je spoznanje v tem kontekstu zaradi spoznavnega skepticizma nemogoče, pa smo že v uvodu izpostavili.

O vplivu kulture na konstrukcijo spolnih razlik je mogoče razmišljati radikalno obratno kot razmišlja feminizem. Namreč: če obstaja znanstvena teorija Ojdipovega (in kastracijskega) kompleksa, potem je bila kultura tista, ki je izmaličila tisto "normalnost", ki veje iz razrešitve Ojdipovega kompleksa. Pred tisočletji v človeški kulturi ni bilo zaznati takšnih kulturnih posegov, da ne rečemo izmaličenj, v (med)spolno družbeno paradigmo. Sčasoma pa se je v mnogih kulturah dogodilo, da so ženske v spletu ojdipalno-kastracijskih dogodkov začele prevzemati moške vedenjske vzorce in se odrekarati svojemu "kastracijsko diktiranemu" narcizmu. Predvsem infantilna odsotnost očetov (verjetno največkrat zaradi smrti) je bila tista, ki je dekleta – poznejše matere – napeljala oz. identifikacijsko pahnila v moško vedenjsko paradigmo. Le-ta se je družbeno perpetuirala tudi zaradi tistih dominantnih mater, ki so na omenjen način pridobile oz. jim je bilo privzgojeno moško obnašanje. Deklice teh mater so se, četudi so imele formalno celo oz. oboje-starševsko družino (z očetom), zgledovale po dominantnih, aktivnih, ambicioznih – torej faličnih materah. Zgledovanje po moških v družbi ni postal zgolj samoohranjujoč perpetuum mobile, temveč se je falična ženska kot kulturna norma množila skorajda eksponentno. Po eni strani je "normalnost" žensk vztrajno diktirala razrešitev anatomija spolnih organov v ojdipalnem obdobju, po drugi strani pa je kultura ("umetno") naseljevala oz. razpihovala identifikacijske zametke falične ženske. Ne rečemo, da moški v tisočletjih niso postali bolj feminilno-narcistični. Vendar moški (telesni) narcizem, ki je vse bolj opazen v današnji kulturi, ni posledica anatomskih vzrokov (njihovih ali ženskih) genitalij, temveč zaradi identičnega zgledovanja po (lepih) ženskah, ki je, kot model, prisoten pri ženskem zgledovanju po moških. V postfeminizmu je moderna ženska po eni strani (post)ženstvena in seksualna, po drugi strani pa je za-

²⁹ Če bi v razpravo o normalnosti spolne usmerjenosti povabili še genetike, kigenetike, bi hitro prišli do nekaterih genetskih ugotovitev, ki pravijo, da je psihični spol oz. spolna usmerjenost gensko pogojena ...

držala odtenek falične možatosti, ki jo je kulturno vtakala v ženske vedenjski vzorce splošna liberalizacija družbe, z veliko ideološko pomočjo feminizma. Ženska ima v postfeminizmu torej normirana oba vedenjska modela, kar je danes evidentno tudi pri moških. Tudi moški so radi telesno in obrazno lepi, in to družba (tako moška, kot ženska) v teh kulturnih okoliščinah ceni, vendar se svoji faličnosti, diktirani z razrešitvijo Ojdipovega (in kastracijskega) kompleksa, ne odreka. ³⁰ V prispodobi rečeno bi v statističnem jeziku lahko rekli, da model postfeministične ženske vsebuje razmerje med moško in žensko vedenjsko oz. identifikacijsko paradigmo okrog 50 : 50. Model moške identifikacijske paradigme pa je zagotovo precej bolj nagnjen k faličnosti kot pa k (narcistični) feminilnosti. ³¹

Kaj reči za konec? Postfeministična ideologija je precej bolj (pro)ženstveno usmerjana, kot je bil feminizem. Vendar so sadovi feminizma še vedno markantni. Falična komponenta moderne ("nove") postfeministične ženske v svoji vedenjski paradigmi še vedno ni kompatibilna na tak način, kot jo terja falična paradigma možate moškosti. Možat moški precej težje postane feminilen oz. poženščen in posledično kompatibilen s falično žensko vedenjsko paradigmo. Obratno "preurejanje" vedenjskih paradigem je precej lažje in enostavnejše, saj za ženstveno ženskostjo stoji "nekaj naravnega". Tisto "nekaj naravnega" je seveda razrešitev Ojdipovega oz. kastracijskega kompleksa, ki jo diktira anatomija spolnih organov. Slavni aksiom Johna Bergerja iz leta 1972, na katerega so tako alergične feministke – glasi pa se: "Moški deluje, ženska se kaže", oz.: "Moške definira njihova dejavnost, ženske pa njihov izgled", ³² postane tako pojasnjen. Pojasnil ga je seveda že Freud, mi smo njegov opus zgolj strnili in ga interpretativno prilagodili (eksplicitni dilemi) oz. ga koncizno formulirali.

Ta radikalen interpretativni obrat v teoriji feminizma bi lahko na papir zli-la že psihiatrična oz. klinično-psihološka stroka, če bi imela za to interes in če bi bilo (absolutno) spoznanje v tem kontekstu sploh mogoče. Ker pa absolutnega spoznanja ne more biti – ker pač ne obstaja vrhovna referenčna avtoriteta (absolutni um, Bog, "stvarnik matričnega programa"...), ima tudi predstavljena teorija zgolj mnenjsko poreklo. To, da lahko ta, ali katerakoli, teorija za seboj potegne določeno kulturno ideologija, pa je seveda jasno.

³⁰ Vodilna feminilno obarvana moška ikona v svetu športa je v teh časih angleški nogometni superzvezdnik David Beckham, ki si po eni strani depilira obrvi in nosi lasne vložke (za frizerja, ki se enkrat tedensko vozi iz Londona v k njemu v Madrid, oz. za urejanje pričeske, odšteje tedensko 2000 funtov), po drugi strani pa na nogometnih igriščih uprizarja (falično) nogometno odličnost. V svetu glasbe in filma je feminilna komponenta v vizuelni podobi moškega prisotna že precej dlje kot v možatem športu.

³¹ Egzaktno oceno je sicer nemogoče izračunati. Analitično deskriptiven pristop, ki ga je mogoče opraviti z logičnim sklepanjem (na podlagi velikega števila informacije), daje (ob upoštevanju tudi vseh kulturnih normativov) približno takšno razmerje, kot smo ga navedli.

³² J. Berger: *Ways of Seeing*, Penguin, Harmondsworth, 1972 in oddaja na TV (London, BBC) v sodelovanju z Johnom Bergerjem.